

Szemes Péter

Egy tudós tanár életművéből

• (Márkus Ferenc *Nyom nélkül elröppenni nem hagyta* című könyvéről)

A ragyogó szellemű és inspiráló egyéniségű tudós magyartanár egyre inkább eltűnő típus középfokú oktatásunkból. Pedig ma is éppoly nagy szükség lenne szép hivatásukat nem kényszerből, hanem belső indíttatásból, munkájukat nem annak minimumára törekedve, vagy fáradt rutinnal, de hittel és szívvel végző, s emellett a tanítványok fejlődését, a közösség épülését tanórákon kívül is elkötelezetten szolgáló, remek pedagógusokra, mint korábban. (Az átalakított, liberalizált felsőoktatási rendszer a hallgatói állomány felhígításával, valamint a tételes irodalomtörténeti tudás átadása és a bőséges, alaposan számon kért olvasmánykövetelmény helyett a mulékony elméleti divatáramlatok előtérbe helyezése komoly okai a helyzet romlásának.) Különösen vidéken, a fővárostól és a hagyományos művelődési központoktól távolabb, ahol megfelelő szakemberek hiányában – esetleges alkotói tehetségük mellett – sokszor tanárok válnak a helyi szellemi élet fáklyavivőivé, értékes programok szervezőivé, ők lesznek a tudományos, kulturális folyóiratok szerkesztői, tanulmányírói, az itteni irodalom, színház, képzőművészet népszerűsítői, kritikusai. Miközben, közvetlen kapcsolatuk miatt, befolyással lehetnek a fiatalok – sőt akár szüleik vagy a kollégák – olvasási szokásainak, irodalomszemléletének alakítására is. Azaz, a szubjektíven túl, hatással vannak a közösségi és egyéni kánonok formálódására is. S ez nagy szó, komoly felelősség, érthető, ha sokan, nem érezve elég tehetséget, tettvágyat, elhivatottságot magukban, igyekeznek kibújni alóla. Azonban szerencsére számosan voltak és vannak, akik bátran vállalják a kihívást, a nemes feladatot, akik által előbbre jut Zala és gazdagodunk mi, zalaiak. Közéjük tartozik Márkus Ferenc is, akit a város közösségének szeretetét és háláját kifejező

díszpolgári címet követően, néhány esztendeje, 80. születésnapja alkalmából, válogatott írásainak közreadásával is elismert és megtisztelt Nagykanizsa.

A Czupi Kiadó gondozásában napvilágot látott, igényes és tartalmas kötet már beszédes, Kölcsey *Parainesis*-ből kölcsönzött címével (*Nyom nélkül elröppenni nem hagyta*) utal fogantatásának okára: a tudós tanár írott életművének kincsként itt-ott elhullajtott darabjait sokszínű, mégis egységes egészként összefogni, megőrizni és az olvasóknak átnyújtani. Az oeuvre legjavából olyan gyűjteményt összeállítani, mely nemcsak elvégzett, több évtizedes munkájának dicsérete, s főhajtás ezelőtt, de a kanizsai szellemiség egy fontos szeletének tükre, a helyi gondolatot, identitást erősítő minőségi könyvmű is (amilyenre különösen nagy szükség van megyénkben és a sok gyenge szöveggyáros ellenében még inkább szükség van a városban). Melyben a korpusz koherenciáját – személyes emlékeinek felidézésével erre utal a bevezető írást jegyző Gyurkovics Tibor is – a szerző rendíthetetlen keresztény hite, nemzeti gondolkodása és konzervatív világlátása teremti meg – példaértékű következetességgel és hitelességgel mindannyiunk, minden hasonló értékrendet valló alkotó számára. E tekintetben Márkus tanár úr kötete fontos szellemi-erkölcsi eligazodási pontot is kijelöl.

Nem véletlen, hogy az írások első egysége a *Hittel élő ember* címet viseli. E négy dolgozathoz kétféle szóbeli előadás szerkesztett változata (eredetijük 2003-ban a HEMO-ban, illetve a Thúry György SZKI könyvtárában, az Identitás Szabadegyetem keretében hangzott el). *A hit az ember életében* a

személyesség miatt a kinyilatkoztatás, a megvallás szükségességéről szól, hangsúlyozva a folytonos igazságkeresést. Az általa gyakran alkalmazott etimológiai alapról indulva és érvelését számos kapcsolódó idézettel megtámasztva jut el a szabadság, a tisztaság és az örök gyermekiség mellett a tökéletesség és teljesség szintéziséig a hitben. *Az Európa kultúrtörténetéből az integráció közepén, keresztény nézőpontból* pedig a kultúra, identitás és integráció fogalmainak értelmezési metszetén az Istenben és az emberben való hit, mint két meghatározó erő egyesítésének szükségességét építi fel. A másik két szöveg közül *A magyar irodalom története katolikus szempontból* – mint pütkösi elmélkedés – szép-irodalmi igényességgel tekinti át a katolikum sorsát, megnyilvánulását literatúránk ezer évében, míg az online fórumra szánt (és Karácsony alkalmával feleségének ajánlott) *Et Verbum caro factum est – Ígéret* az ünnep misztériumát megindító személyes élménnyel, édesapja frontról való hazatérésével fűzi egybe. Amint utóbbi zárlatában írja:

„Bár kint föl-fölvöltött a havat táncoltató jég-hideg szél, és tudtuk, hogy háborútól szenved a világ, itt bent, a tejjé vált családban meghatott csend és béke volt.

A megérkezés biztonsága, az együttlét melege és lelket melegítő fényessége legszebb ajándékként került a fa alá. Mindnyájan hoztuk, és valamennyien adtuk és kaptuk.

Egyszer csak külön készítés nélkül, örömtől csengő hanggal halkán megszólalt a ’Mennyből az angyal...’

A második, kötet törzsét képező szakasz *Tanulmányok* címmel ugyan, ám voltaképpen válogatott esszéket tartalmaz. Az 1962 és 2008 közt készült írások java része különböző helyi kiadványokban (Landler Jenő Gimnázium évkönyve, Kanizsa antológia), illetve kulturális és szakfolyóiratokban (Pannon Tükör, Muratáj, Lyukasóra, Napút, Magyartanítás) jelent meg, de megtaláljuk a szerző Cserey Farkas Loretói litániája újabb, 1998-as kiadásához írt utószavát és doktori disszertációjának rövidített, rezümészerű változatát is (*Észrevételek Vörösmarty Mihály lírai költeményeinek metaforáiról költői pályájának 1821-től 1830-ig tartó szakaszán*).

Ahogy e két publikáció is mutatja, a szövegek zöme a klasszikus magyar irodalom alkotásaival foglalkozik. Kazinczy egykori levelezőtársának művét keletkezési ideje, a felvilágosodás indulásának művelődési környezetébe helyezve vizsgálja Márkus Ferenc, rámutatva a továbbélő barokk motívumainak jelenlétére (*Loretói Litánia – utószó*). Vörösmarty fiatalkori verseinek képi világa mellett pedig behatóan elemzi nagy romantikus költőnk 1828-ban keletkezett Zrínyi-jét (ugyancsak pozitivista alapról indulva a környezet, szerkezete és szóképei analízisével), valamint hasznos kommentárokat ad a Hedvig-legendához. Míg nemzeti imánk, Kölcsey Himnusza kapcsán – egy lejegyzett előadásban – a „balsors” terminust interpretálja, a modern teológia egyik legnagyobb alakja, Teilhard de Chardin megtisztítás-megtisztulás elméletének talaján állva („A keresztény ideál kétségtelenül az, hogy a lét mélyére merülve megtisztítjuk azt, és ott megtisztulunk...”). Véggöveztetése a ma emberének szánt komoly üzenetet hordoz:

„... a balsors, a szenvedés erőfeszítés; nem hiányzik belőle Isten áldása és szánalma, ennél fogva rólunk gondoskodó szeretete. Csakhogy ezt a kegyelmi állapotot újra és újra magunknak kell megteremtelnünk.

Hogyan? Erre adott és ad útbaigazítást Kölcsey *Himnusza!*

Nemzeti sorsunk új önbizalmú végiggondolásával, amit összekapcsolt az egyes ember önteremtő gondolkodásának kimunkálásával.

Miben áll ez?

Abban, hogy a létünket meghatározó örök emberibe illesztjük bele a keresztényivel megszentelt magyart. Ennek élő példája Kölcseyen kívül Zrínyi Miklós, II. Rákóczi Ferenc és Széchenyi István is!

A 20. század végéhez, kiindulási pontunkhoz visszatérve pedagógiai következtetésként mondhatjuk: Kölcsey nemzeti sorsot áttekintő, önteremtő gondolkodása utánozható. Sőt, utánoznunk kell! Azért, hogy lelkiisége követésének talajáról elrugaszkodva bontsunk szárnyat jövőnk felé szállva. És nem bukducsolva!”

A szellemi-irodalomtörténeti utazás a kötetben a *Nyugat* irányában vezet tovább. Ady *A magyar*

Ugaron című versének alapos stilisztikai elemzése mellett Juhász Gyula *Magyar táj, magyar ecsettel* költeménye (jól sikerült szemináriumi dolgozatként), valamint Móricz *Árvácskája* – a mű epikumának és líraiságának találkozása – kap kiemelt figyelmet.

S egészen a kortárs vajdasági (*A kulcsszó: az élet – Tari István költészetéről*) és zalai, pontosabban helyi literatúráig vezet az ösvény. A kanizsai irodalmi élet doyenje, Szoliva János két verseskönyvéről (*Szélidő, Idő-repeszek*) írt esszék nemcsak „az értelmezés élményéről és gyönyörűségéről” vallanak, de a legfontosabbat, a lokális értékekre figyelmet is igazolják – és mint ilyenek, fontos szövegei voltak a megmaradásért küzdő, illetve újraformálódó *Pannon Tükör*nek is. A közelmúltban eltávozott Rózsás János személyes történelmet hordozó munkáinak áttekintése pedig a „mindent fölülmuló emberszeretet” krisztusi (de az orosz vonatkozás miatt tolsztojit is mondhatnánk) üzenetét határozza meg legfőbb erkölcsi imperatívusként. Míg a középiskolás tanulók verseit összefogó *Kanizsai szirmok* gyűjtemény bevezetője a jövő reménybeli alkotóit indítja útnak – a szükséges kritikát, javaslatokat sem nélkülöző bátorító szavakkal.

De valamiképpen a szeretett városhoz, történeti megyéhez kötődnek a gondolati(bb) jellegű írások is. A *Kút vagy nekem* az édes anyanyelv iránti feltétlen, fiúi szeretet szép vallomása (nem véletlen talán, hogy a *Muratáj* folyóirat közölte), a „Gyere Úristen, nézz meg – itt vagyok!” tragikus sorsú, nagy költőnk példáján az ember Isten- és önmaga-keresését állítja a középpontba (és a kerek évforduló kapcsán a Pannon Tükör József Attila-összeállításában látott napvilágot), a *Globalizáció és/vagy identitás – Az Európa kultúrtörténetéből az integráció közepén, keresztény nézőpontból* párjaként – az Istenben és emberben való hit szintézisének szükségességét hirdeti (a Kanizsa antológiában jelent meg), végül a beszédes című *Szellemi műhely az önazonosságról Nagykanizsán* a 12. Identitás Szabadegyetem programjáról számol be.

A kötet záró egységébe különböző megnyitók, alkalmi beszédek lejegyzett változatai kerültek. E

hét szöveg közül négy szintén irodalmi témájú. Két 1973-as est is emlékezik – elsősorban az ekkor népszerű Fekete Sándor, Illyés Gyula, Szász János és Koncsol László nyomán és a költő élete kronológiájának segítségével hívásával – a 150 esztendeje született Petőfi Sándorra (*Petőfi születésének 150. évfordulójára*), a már említett Himnusz-elemzéshez kapcsolódnak, mégis túlmutatnak azon a Lendván, a Magyar Kultúra Napján, a közönséggel megosztott gondolatok (*Kölcsey Ferenc életművének üzenete a 20. század végének magyar emberéhez*), a Millicentenárium jegyében fogant egy újabb alapos Vörösmarty-elemzés (*Vörösmarty Mihály 'Zalán futása' című hőskölteménye a honfoglalás XIX. századi szépirodalmi emlékműve*), s ugyancsak a kortárs – ezúttal erdélyi – literatúra egyik jelesével, az azóta eltávozott, Kossuth-díjas Lászlóffy Aladárral foglalkozik az Identitás Szabadegyetemen 2004-ben tartott előadás. Emellett, talán meglepő módon, a képzőművészet is szerepet kap: a vajdasági származású, ám évek óta Balatonszemesen élő Pósa Ede 2008-as, Hevesi Sándor Általános Iskolában nyílt kiállításán kalauzol végig bennünket – mintha az alkotó műtermében járnánk – a szerző.

Végül: két ünnepi beszéd is szerepet kapott a válogatásban, ami Márkus Ferenc társadalmi megbecsültségét is jelzi. 1997 novemberében Zágrábban hangzott el az 56-os magyar forradalomra, annak hőseire emlékező szövege (*Vereség diadaláról szólok!*) és talán nem véletlen, hogy a HSMK előtti téren mondott, 2010. augusztus 20-i szónoklat zárja a könyvet. Mindkettő befejezése szabatosan fogalmazott, fontos üzenettel teljes:

„Ma is azt üzeni – nekem és hitem szerint mindenki másnak – az egykor támadt fényesség, hogy csak akkor élsz '56 emlékéhez és áldozatához méltó életet, ha az igazság munkatársa tudsz és mersz lenni most és mindörökké.”,

illetve:

„Latolgassuk, hogy Szent Istvánnal, valamint a hozzá hasonló történelmi nagyságainkkal vajon az ég nyert-e nagyot vagy mi, földi halandók lettünk-e gazdagabbá!? Alighanem mindkét szféra!

Az azonban biztos, hogy nélkülük nem lettünk

volna olyanná, nagy történelmet megért, összeforrott, alkotó közösséggé, amilyenek a világ megismert.

Szívből kívánom, hogy ezzel a felismeréssel, ezzel a lendülettel, meggyőződéssel eltelve válják ünneppé – régi magyar nyelven azt jelenti: szent nap – mindenkiben nemcsak ez a rövid óra, hanem az egész napja, sőt szerettei körében töltött teljes élete is.”.

Márkus tanár úr könyve nemcsak sokszínűsége, gazdag tartalma miatt példaértékű, de azért is, mert követendő utat mutat minden tudós pedagógus, kiváló íráskészséggel rendelkező középiskolai irodalomoktató számára: bizony össze kell gyűjteni és közzé, közkinccsé kell tenni a bennük

rejtőző tudást, mindazt, aminek átadására nem elég a tanóra kerete, az iskola kínalta lehetőség. Nagy öröm, hogy ebben Nagykanizsa önkormányzata és a Czupi Kiadó partner volt. S hogy a mintát másutt is követik, bizonyítja, hogy nemrég jött ki a nyomdából Székesfehérvár támogatásával az ottani Márkus Ferenc, Román Károly kötete. Csak kívánni tudjuk, hogy minél több hasonló megjelenjen, összefogva, kiteljesítve a szerzői életművet, az egész közösség épülésére, szívesen vállalt helyi értéként. Mely a tanítványoknak és az ifjabb kollégáknak is jó irányt jelez, s ha így lesz, új tudós tanárok teremnek és szép jövő előtt áll a magyartanítás.

(Czupi Kiadó, 2011)

HORVÁTH LÁSZLÓ: Holokauszt

